

Les Bozaarts

**Naar Gorssel en Enschede,
24 en 25 oktober 2023**

De voorbereiding

Begin 2023 besloten we om in oktober een kort reisje naar het oosten van het land te maken, zodat we daar wat musea en tentoonstellingen konden bezoeken. De voorbereidingen werden getroffen door Anneke, Anne Wal en Gerja.

Boudewien en Govert zouden niet meegaan: in die tijd zouden in ze in Australië zijn.

De keuze viel op Museum MORE in Gorssel, en het Rijksmuseum Twenthe in Enschede. De overnachting werd besproken in hotel Hoog Holten.

Kort voor het vertrek kwam en een tegenvallend bericht: Felix was ziek, en dus gingen Yo en Felix niet mee. Via de app werd snel geregeld hoe Anneke kon komen: Lourine en Kees haalden haar op in Utrecht op het station, en Gerja en Henk zouden haar terugbrengen naar een station naar keuze.

Dinsdag 24 oktober 2023

In Gorssel was het druk; het leek de Randstad wel! De lunch was bij Loetje – het zoveelste filiaal van deze keten - vlak naast Museum MORE. Het bleek een groot etablissement te zijn, waar een lange tafel voor ons gedekt was in de serre. Het weerzien was zeer hartelijk, hoewel de conversaties wat gehinderd werden door de slechte akoestiek, waar de diverse dragers van hoorapparaten last van hadden. Niettemin was het een zeer geanimeerd samenzijn. De sandwiches waren heerlijk.

Omdat Loetje pal naast het museum staat, waren we er snel. Over dit museum is o.a. dit te vinden: “Museum MORE is gewijd aan Nederlandse modern-realistische kunst (de naam is een afkorting van MODern REalisme). Het is gevestigd in het voormalige gemeentehuis van Gorssel, dat daarvoor werd uitgebreid met zeven tentoonstellingsruimten. De uitbreiding werd ontworpen door architect Hans van Heeswijk.

Het museum heeft zijn collectie in bruikleen van de Stichting Collectie Nederlands Realisme (SCNR), een stichting die in 2015 werd opgericht door zakenman Hans Melchers.”

In het museum vertelde Anneke eerst over het ontwerp, en wees aan hoe fraai het nieuwe gedeelte was gebouwd aan het oude gemeentehuis. Ook liet ze zien hoe de lichtinval was geregeld. Zeer bijzonder trouwens.

Museum MORE: de vaste collectie

Dan besteedden we geruime tijd aan de vaste collectie op de begane grond. We kwamen langs een groot aantal werken van vele bekende artiesten, waaronder Carel Willink, Jan Mankes, Pyke Koch, Marlene Dumas, Rineke Dijkstra, Dick Ket, Erwin Olaf en vele anderen. De enigszins verwarrende installaties van Tobias Schalken nodigden tot nadere beschouwing en discussie: de op het eerste gezicht tamelijk liefelijke taferelen waren bij nader inzien ontregelend.

De verhoudingen op het schilderij *Het Huis van Cervantes in Toledo* van Wim Schumacher waren naar de mening van velen van ons niet in de haak, even los van het feit dat het naar later bleek niet het huis van Cervantes was.

De kweeperen op een schilderij van Hank Helmantel, en op een schilderij van Pyke Koch werden wel als zodanig herkend; in de groep werd vermeld dat ze wel eens gegeten waren; we kregen wel de indruk dat we er niet veel aan gemist hadden.

Het schilderij *Mannen Onderbenen* van Co Westerik gaf aanleiding tot een stevige discussie over wat we precies zagen: gesuggereerde beweging, twee rechterschoenen, we kwamen er niet goed uit. Bij het schilderij *Vloed* van Joop Moesman stonden we enige tijd stil: wat maakte dit schilderij

nu zo intrigerend, wat was het verhaal?

Bij het schilderij van een sofa van Michael Raedecker liet Anneke ons zien hoe de artiest doorzichtig plastic en borduurwerk in zijn schilderij verwerkt had. De klassiek aandoende marmeren beelden van Thom Puckey vielen op door een verwarrend detail: waarom maakte de fraaie dame aanstalten om zich met een pistool in de kuit te schieten?

Bij de wand met zeer veel zelfportretten werden we door Anneke gevraagd om ons favoriete zelfportret aan te wijzen. Lastig, want ze waren zeer verschillend van stijl, grootte, en de wijze waarop ze eventueel in je interieur zouden indringen. Opvallend waren enkele werken van Philip Akkerman, inclusief een exemplaar met onwaarschijnlijke kleuren.

Van de recent gestorven Erwin Olaf hing er een foto uit de serie *Grief* uit 2007.

Van het schilderij *De Zilveren Bruiloft* uit 1924 van Carel Willink lag in één van de zalen een grote vloerpuzzel – die moest natuurlijk gemaakt worden.

Zo brachten we geruime tijd door bij de vaste collectie.

Museum MORE: Jan Worst

Toen werd het tijd voor de speciale tentoonstelling van de schilder Jan Worst. Daarover lezen we o.a. het volgende “Museum MORE in Gorssel presenteert nu de tentoonstelling *A Curious Universe* met daarin 45 werken van de schilder Jan Worst. Overdadige interieurs, rijk gedecoreerd met boeken, wandtapijten, antieke meubels en kunst, waarin de figuranten hoofdzakelijk vrouwen en kinderen zijn. Een wereld van rijkdom, luxe, privilege en fysieke schoonheid met een voyeuristische ondertoon die zich lijkt af te spelen in barokke paleizen en Engelse landhuizen.

De kunstwerken van Worst roepen associaties op met (v)luchtige beelden uit luxe tijdschriften. Van veraf smelten alle zorgvuldig naast elkaar geplaatste penseelstreken samen tot één – bijna fotografisch – beeld, maar dat is het niet. De hoofdpersonen in de voorstellingen lijken onderdeel van de nouveau riche, maar zijn ze dat wel? Heel bewust en met veel geduld en verfijnde precisie bouwt Worst aan een wereld die vragen oproept. Bijvoorbeeld over zijn positie tegenover de milieus die hij afbeeldt, zijn relaties tot de personages die zijn wereld bevolken en de relaties tussen zijn personages onderling. Of zijn die vragen vergeefs en gaat het hem echt alleen om de schoonheid?”

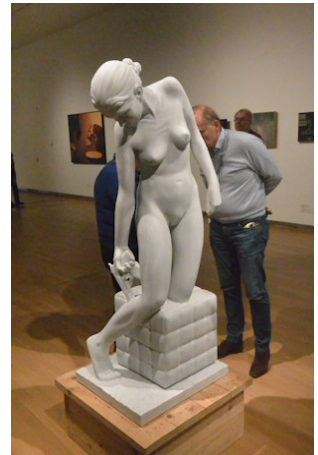

Nieuwsgierig gingen we naar de eerste verdieping – deze tekst belooft heel wat. En we werden niet teleurgesteld. De enorme schilderijen waren werkelijk fascinerend: de barokke interieurs met veel rood en goud. Waar vind je nog zulke interieurs? Maar nog intrigerender waren de personen op de schilderijen: veel vrouwen – in diverse stadia van ontkleding, verbaasde en onderzoekende kinderen, en slechts enkele manspersonen.

Bij enkele schilderijen speculeerden we uitgebreid over wat we zagen, en hoe we konden interpreteren. Maar de taferelen bleven ongrijpbaar. Wel viel op dat sommige personages op meerdere schilderijen te zien waren; telkens dezelfde modellen dus.

We vroegen ons ook af hoe de schilderijen tot stand gekomen waren: in situ geschilderd, met de schildersbenodigdheden in het interieur zelf? Of op een ander manier? Op sommige schilderijen meenden we een

fotografische perspectivische vertekening te zien. Dat zou erop wijzen dat de stukken in het atelier van de schilder vervaardigd waren. En in de catalogus van de tentoonstelling treffen we inderdaad

dit aan: “Worst trekt een la open. Die zit vol met fragmenten van pagina's uit glossy tijdschriften. Hij wijst op de stapels interieur- en modebladen. ... 'Het gaat om de montage, het sampelen van dingen, dingen die om de aandacht strijden. Ik verzamel dus eerst allerlei beelden, en dan schets ik het, gewoon met de hand. Het perspectief moet wel kloppen” Dus inderdaad: fantasie-interieurs.

Een intrigerend schilderij uit 2009 was *The Wise Man – Hommage to David Sylvester*. Er was een wat oudere man te zien, met op de achtergrond een wandtapijt met duidelijk drie Griekse filosofen; dat moesten wel Socrates, Plato en Aristoteles zijn. Maar wie was David Sylvester? Later onderzoek leerde dat dit een Engelse kunstcriticus was, overigens al in 2001 overleden. Jan Worst zag hem vermoedelijk als een filosoof, hoewel hij dat niet was. De oudere man op het schilderij was inderdaad David Sylvester.

Anneke informeerde naar onze gevoelens bij deze schilderijen. Opvallend was dat de dames in het gezelschap vooral de taferelen met de personages niet zo konden waarderen, terwijl de heren daar heel wat positiever tegenover stonden. Volgens Anneke een sprekend voorbeeld van de “male gaze”.

De serieuze beschouwing van deze tentoonstelling werd nog even ruw doorbroken toen één van de heren informeerde of Jan Worst misschien nog broers had? Hans misschien? Of Knak?

Tegen vijven verlieten we het museum, vol van de vele indrukken.

Naar het hotel

Een korte rit voerde ons naar Holten, waar op de Holterberg het besproken hotel lag. Het hotel bleek een ouderwets en romantisch ogend geheel te zijn. Rieten dak, veel donkerbruin binnen, enzovoorts. Maar wel met comfortabele kamers. Ook de service was prima.

Om half zeven kwamen we bij elkaar voor de borrel. Daar deelde Henk v.A. nog wat huisvlijt uit: een boek met een compilatie van alle verslagen van de bezoeken en reisjes tot dusver. Met verder hoofdstukken over de bezochte musea

en kerken, de artiesten en andere personen die langs gekomen waren, en korte samenvattingen van stromingen in de kunst. De indruk was dat dit boekje goed ontvangen werd. We hoorden o.a. dit commentaar: “De verslagen staan wel op de website, maar daar ga je niet zo gauw weer naar terug. Nu kan je het af en toe ter hand nemen, en nog wat herinneringen ophalen.” En ook nog: “Het is een coffee-table boek!”

Het diner vond plaats aan een grote ovale tafel, in de gezellige eetzaal van het hotel. Het eten was uitstekend; en zo ook de stemming. Ons gezelschap verliet als laatste de eetzaal.

Woensdag 25 oktober 2023

Tijdens het uitchecken zagen we opeens de bibliotheek van het hotel, waarvan het interieur wel wat weg had van de interieurs van Jan Worst. Geen van de dames was echter bereid om als één van de modellen van Jan Worst plaats te nemen in dit interieur. Uiteindelijk was Kees bereid een neutrale pose aan te nemen.

Daarna de tocht naar het Rijksmuseum Twenthe, waar we in de buurt parkeerden.

Rijksmuseum Twenthe

Binnengekomen in dit museum vertelde Anneke hoe dit museum tot stand was gekomen, en waar de architectuur op gebaseerd was. Op de website van het museum kunnen we o.a. dit lezen:

“Rijksmuseum Twenthe is voortgekomen uit een initiatief van de Twentse textielbaron Jan Bernard van Heek die zijn schilderijencollectie in een nieuw rijksmuseum in Enschede wilde onderbrengen. In 1930 werd het museum aan de Lasondersingel geopend. De basis voor het museum werd gevormd door circa 140 werken, voornamelijk schilderijen vanaf de middeleeuwen tot en met de 19de eeuw, van (de verzamelaar) Jan Bernard van Heek.

Gebouw en binnentuin

Het museumgebouw werd in opdracht van de familie Van Heek ontworpen door Karel Muller en Anton Beudt. Karel Muller werd wel de vader van de Twentse landhuizen genoemd. Het museum is later enkele malen uitgebreid in de stijl van de oorspronkelijke architectuur.

Uitbreiding in de jaren negentig

In de jaren 1994-1996 onderging het museum een grondige verbouwing. Ben van Berkel ontwierp een nieuwe tentoonstellingszaal en een museumcafé. De museumtuin werd opnieuw ingericht door landschapsarchitect Lodewijk Baljon.”

Aldus de website. Overigens kon niet iedereen de architectuur van het gebouw waarderen, en dan vooral de buitenkant. De binnentuin was echter wel fraai.

We gingen twee bezichtigingen doen: De Schatkamers, met veel objecten uit de vaste collectie, en de tentoonstelling *Ars Longa, Vita Brevis*.

De Schatkamers

Hierover schrijft met museum o.a. het volgende:

“In De Schatkamers zijn hoogtepunten uit de eigen collectie te zien. Van middeleeuwse altaarstukken en miniaturen tot 17de-eeuws keramiek, een overweldigende portrettengalerij en de prachtigste landschappen.

De veelzijdigheid en rijkdom van de collectie van RMT is in zes schatkamers gepresenteerd: de middeleeuwen, landschappen, portretten, zilver en kunstnijverheid. Sinds de opening van het museum in 1930 is de collectie uitgegroeid tot een omvangrijke en diverse kunstverzameling, die vrijwel alle stromingen in de Westerse kunstgeschiedenis vertegenwoordigt, vanaf de middeleeuwen tot heden. “

Aldus het museum zelf. Helaas bleek de schatkamer van de middeleeuwen niet toegankelijk vanwege een verbouwing en herinrichting.

Anneke leidde ons door de overige schatkamers, en bij belangrijke en interessante stukken gaf ze een uitgebreide toelichting. Bij de schatkamer met de landschappen bekeken we de diverse gehanteerde perspectieven, zoals het atmosferisch perspectief, het lineair perspectief, het coulissenlandschap en hoe die in de verschillende periodes gebruikt werden.

Geruime tijd stonden we stil bij de portretten. Die varieerden van klassieke geschilderde portretten uit voorbije eeuwen – met neutrale gezichtsuitdrukkingen – , tot recente fotografische portretten, die soms stevige emoties van de geportretteerden lieten zien.

We zagen vele fraaie en boeiende kunstwerken in deze schatkamers; Anneke wist er veel over te vertellen.

Na een kop koffie in het museumcafé gingen we naar de volgende tentoonstelling van het museum.

Ars Longa, Vita Brevis

De website van het museum leverde de volgende toelichting (enigszins ingekort):

“*Ars Longa, Vita Brevis* (‘de kunst is lang, het leven kort’) is de collectiepresentatie van Rijksmuseum Twenthe, met als centrale thema ‘de menselijke conditie’.

Het museum heeft negen kunstenaars uitgenodigd om ieder een eigen zaal in te richten en daarbij gebruik te maken van de museumcollectie in relatie tot een nieuw of bestaand werk van de kunstenaar.

De negen kunstenaars die voor *Ars Longa, Vita Brevis* een kabinet hebben ingericht zijn Bart Hess, L.A. Raeven, Berend Strik, Philip Vermeulen, Anne Wenzel, Peter Zegveld, Karin Arink (i.s.m. Renée Kool), Armando en Siliva B. Hun installaties volgen de verschillende fasen uit een mensenleven.

De negen episodes worden allemaal gekenmerkt door de hierboven beschreven dualiteit: Begeerte, Behoeftte en Beheersing, Het Mysterie en het Verlies daarvan, Spelen en Beteugeling, Verbondenheid en Vrijheid, De Wilskracht en het Onvermogen, Controle en Loslaten, Trouw en Ontrouw, en tenslotte Memento Mori. “

Aldus de website.

We troffen in de negen verschillende zalen en zaaltjes van alles aan, variërend van een 12e-eeuws doopvont, tot de meest merkwaardige ultramoderne installaties en kunstwerken. Waar sommige werken ons nog wel konden bekoren, was dat bij anderen niet geval. De connectie met het thema was soms ver te zoeken.

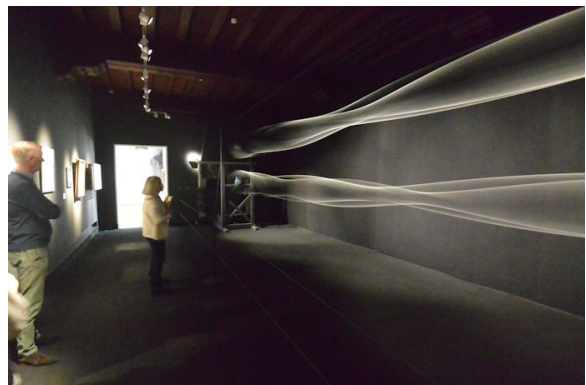
Maar de bedoeling was onder meer om een reflectie van hedendaagse kunst te tonen, om te laten zien wat van deze tijd is. Dat pakte echter hier en daar bevreemdend uit.

Het lavendelveld van herman de vries (ja, zo wordt zijn naam geschreven) maakte wat weinig indruk omdat er geen geursensatie te bespeuren was.

Bijzonder irritant was de herrie die met name de zwiepende elastieken maakten. We liepen er snel langs. Het schijnt eigentijds te zijn om naast visuele elementen ook geluid te laten horen. Dit werd hier als zeer onprettig ervaren. De bedoeling van de kunstenaar?

In een volgende zaal hingen enkele mooie schilderijen van Armando. Dat maakte weer wat goed.

De merkwaardige opstelling van Memento Mori, met de witte clown met slang op de sofa, die op zichzelf intrigerend was, werd ernstig verstoord door onaangenaam lawaai. Of was het muziek?

Bij het bezichtigen van deze tentoonstelling bleek weer eens de toegevoegde waarde van de duiding door Anneke van het tentoongestelde. Door die duiding konden we er nu bij sommige objecten iets bij voorstellen.

Later, bij de lunch in Roombeek, hadden we nog een korte nabeschuiving over deze tentoonstelling. Enigen van ons vonden veel van het tentoongestelde ronduit onaangenaam, maar Anneke legde uit dat het ook de bedoeling was dat bepaalde opstellingen schurend zouden overkomen; dit vanwege het thema, en dan met name Vita Brevis.

Hierna namen we nog een kijkje bij het Los Hoes. We konden er wel in, ook om de stal en de bedstee te zien, maar het weefgetouw was niet te vinden vanwege de werkzaamheden die er uitgevoerd werden.

Roombeek

Even wat informatie over de wijk Roombeek: “Op 13 mei 2000 werd de wijk Roombeek getroffen door de vuurwerkkramp. Het begon met een brand op het werkterrein van een pakhuis van S.E. Fireworks. In dit pakhuis lag ongeveer 900 kilogram vuurwerk opgeslagen. Het vuur verspreidde zich naar twee containers buiten het gebouw. Een derde container vatte vlam. Deze container ontplofte korte tijd later. Een kettingreactie van soortgelijke ontploffingen resulteerde uiteindelijk om 15.35 uur in de grootste ontploffing: die van de centrale bunker. Hierbij kwam 177 ton vuurwerk tot ontploffing.

Tijdens de vuurwerkkramp vielen 23 doden, raakten circa 950 mensen gewond en werd 42,5 ha stad verwoest. Dit is ongeveer even groot als Vaticaanstad. Daarnaast waren 4150 bewoners (tijdelijk) ontheemd en zijn 650 woningen direct getroffen door de ramp. Er zijn ook ruim 500 bedrijven getroffen en waren 8 verenigingen plotseling dakloos door de ramp.

Na de vuurwerkkramp werd de wederopbouw van de wijk grotendeels overgelaten aan een projectbureau. Als verantwoordelijke stedenbouwkundige supervisor werd Pi de Bruijn aangetrokken.

Om de wijk terug te laten keren op een manier waar de meeste bewoners mee zouden kunnen leven werd een participatieproject gestart. Medewerkers van het projectbureau gingen bij gezinnen langs, om alle bewoners te kunnen spreken en hun eisen en wensen op papier te kunnen zetten. Uit deze rondgang zijn uiteindelijk 3000 meningen en ideeën gebundeld, die als uitgangspunt zijn gebruikt voor de wederopbouw. Onderdeel van het plan was ook dat kavels verkocht werden waarop zelfbouwers hun droomhuis konden laten bouwen.

Lopend door Roombeek valt dan ook direct op dat er een zeer variërend aanbod van architectuur te vinden is.”

Henk v.A. en Gerja vertelden dat hun dochter Lotte tot een half jaar voor de ramp in de buurt woonde, en dat een vriend van haar, Danny de Vries filmopnames maakte van de grote ontploffing. Die beelden zijn de hele wereld overgegaan.

Deze bezichtiging zou dus gaan over stedenbouwkunde en architectuur – een nieuwe ervaring voor ons, ook al had

Anneke bij voorgaande gelegenheden vaak op de architectuur van bijvoorbeeld de musea gewezen.

Om een en ander wat aanschouwelijker te maken is op de volgende bladzijde een kaart opgenomen van het gedeelte waar wij gelopen hebben.

Vanaf het museum (1) wandelden we eerst over de Museumlaan (13), met links en rechts van ons stadsvilla's ontworpen door internationale architecten. Aan het eind van de laan kwamen we bij het Balengebouw (2), ooit bestemd als museum voor Jan Cremer – zoals te zien is aan veel gevelelementen – maar nu in gebruik als hoofdkantoor van het blad Tubantia. Aan een hoek van de toren is nog een stukje schade van de ramp te zien. Daarachter de Eekenhof (15), waar ooit bomen en planten op de balkons gepland waren, maar die er nooit kwamen.

We liepen door naar de Gastrobar (23), waar de lunch gepland was. Het pand vertoonde duidelijke sporen van de vuurwerkkramp, maar was indertijd grotendeels gespaard gebleven doordat de kracht van de explosies door de aanwezigheid van grote deuren dwars door het pand geblazen was.

De lunch was heerlijk: voorafgegaan door een kopje soep kwamen er allerlei heerlijke broodjes op tafel. En waar in het verleden Peter eens de hele inhoud van een grote pepermolen over zijn lunch uitstortte, vond één van de aanwezigen het opportuun om wat tomatensoep een wat grotere verspreiding te geven. Omdat we wisten dat Yo en Felix nieuwsgierig waren naar onze belevenissen, stuurde Peter hen een video van de rondzwiependen elastieken van *Ars Longa, Vita Brevis*, compleet met de daarbij behorende herrie. Je kunt je afvragen of dit Yo en Felix deed verlangen om hierbij aanwezig te zijn.

Zoals hierboven vermeld, vond hier de nabeschouwing van *Ars Longa, Vita Brevis* plaats. Het schurende karakter van sommige werken werd door Anneke nog eens toegelicht.

Inmiddels was het gaan regenen, zodat we niet al te lang gingen wandelen door deze interessante buurt. We liepen langs de Roombeek (het beekje dus), waar de brokken beton in de stroom de schade van de ramp symboliseerden. Daarna naar de Lasonderbleek, waar het monument (9) van de ramp zich bevindt. Dat monument is ondanks zijn minimalistische en onopvallende ontwerp in al zijn eenvoud indrukwekkend. Een stuk oude betonnen fundering van de vuurwerkfabriek ligt er nog, evenals de contouren van een huis, en even verderop een stenen monument in de

vorm van een huis, met daarop de namen van de 23 dodelijke slachtoffers.

Het gesprek kwam toen op eerdere explosies in Nederland, zoals Delft in de 17e eeuw, en Leiden in het begin van de 19e eeuw, waar koning Lodewijk Napoleon nog naar de schade was wezen kijken. Ook de meer recente explosies van de KNSF werden genoemd, zo ook die in Muiden. Daar staat nu een nieuwe woonwijk de Krijgsman. Anneke ontkende in alle toonaarden dat zij en haar man daar niets mee te maken hadden.

Daarna liepen we langs het museum Twentsewelle (4) naar de grote vijver daar achter, waar voorstellingen gehouden kunnen worden.

En dat was het einde van dit boeiende uitstapje!

Naschrift

Bij het afscheid nemen werden de meningen gepolst over het volgende bezoek. De meeste stemmen gingen naar de tentoonstelling van de werken van Anselm Kiefer in museum Voorlinden.

De precieze invulling moet nader uitgewerkt worden, want Anneke kan daar niet gidsen. Maar daar wordt ongetwijfeld iets op gevonden.

En zo gingen we ieder ons weegs, gevuld met zeer veel bijzondere indrukken.